

לשורת יהוֹת
DISSERTATIO PHILOLOGICA,
De

סודות עז

Ex Nehem. 8: 4.

Quam, cum consensu Amplissimæ
Facultatis Philol. in Illustri
Academia ad Auram,
Sub moderamine

VIRI, MAXIME REVERENDI atq; AM-
PLISSIMI,

Mag. DANIELIS
JusLENII,

Sacr. L. L. Profess. Publici & Ordin.
Ad publ. bonorum examen modeste deferit
JOHANNES NYLANDER,
O. Bothn.

In Auditorio Maximo ad d. 6. Apr. 1723.

ABOÆ, Excus. apud E. FLODSTRÖM,
Reg. Acad. Typogr.

In DEum & Sacram

MAGNÆ FI

REVERENDISS. PATRI ac DOMINO,

DN. HERMANNO
WITTE,

S.S. Theol. DOCTORI Fami-
geratissimo, Dioceſeos Aboënsis
EPISCOPO Eminentissimo, Acade-
miae ibidem REGIÆ PRO-CAN-
CELLARIO Magnificentissimo,
Vener. Consistorii Ecclesia-
stici PRÆSIDI Gra-
vissimo,

MÆCENATI MAGNO.

SUMME REVER. atqe PRÆCL. DOMINO,

MAG. GABRIELI
JUSLENIO,

S.S. Theol. PROFESSORI, Conſi-
ſorii Eccleſ. ADSESSORI adcuratissimo,
Eccleſ. Cathedralis Fennicæ, nec non in
Nummis PASTORI ac PRÆPOSITO
Fidelissimo, PATRONO et PROMO-
TÓRI æternum venerando,

Regiam Majestatem.

DEI VIRIS.

Magnificentissimo Academiæ Abo-
ensis RECTORI,

SUMME REVER. atq; AMPLIS. DOMINO,

Mag. HERMANNO
R O S S,

S. S. Theol. PROFESSORI Pri-
mario, et Præposito Cathedrali, Con-
fistorii Ecclesiast. AD SESSORI
Gravissimo, ut & Ecclesiæ Cathedra-
lis Svecanæ atq; Gratiaæ Vallensi-
um Pastori Vigilantissimo, PATRO-
NO & PROMOTORI submisso
colendo.

SUMME REVER. atq; CELEB. DOMINO,

M A G. D A N I E L I
J U S L E N I O,

Sacr. L. L. PROFESSORI Ordina-
rio, PASTORI Ecclesiæ, quæ in Eundam
Christo colligitur, Fidelissimo, PROMO-
TORI ac NUTRITIO meo libera-
lissimo, Parentis loco ad cine-
res colendo.

EXPERIENTIS. atq; AMPLIS. DOMINO,
Docr. PETRO
ELEGVJNG /
Professori Medicinæ Celeberrimo,
Collegii Medici Adseffori dignissimo, nec
non Medico Provinciali,
PROMOTORI
perpetim devenerando.

NE miremini , Reverendissime
Celeberrimi Domini Professo-
ce pagellæ incomtæ omniq; pro-
didissimis fulgeant superbiantque no-
tias fructuum ad Sacerdotes ferre Isra-
suetudo ; verum a DEO summo rerum
servandæ colendæq; injunctum , ita
alias abrogatam agnoscat nostra Ec-
meas ad pedes vestros exonerandum
ac consecrandum. Primitias voco:
restitutam in Fennia nostra pacem
blico deponuntur. Fateor equidem,
cum Israëitarum, unius ejusdemque
pari pompa parique adparatu , pu-
men, Reverendissime Pater , Magni-

SUMME REVER. ~~sq;~~ CELEB. DOMINO,
Mag. JONÆ FAHLENIO,
S. S. Theol. PROFESSORI Ordinario,
Consistorii Ecclesiastici AD-
SESSORI adcuratissimo, PASTO-
RI in Råndåmåki vigilantissi-
mo, PROMOTORI jugi-
ter colendo.

Pater, Magnifice Domine Rector, &
res, ne inquam, miremini, quod hæ-
prio nitore destitutæ, Vestris splen-
minibus. Qvemadmodū enim Primi-
élitis non duntaxat solennis erat con-
moderatore instar legis perpetuo ob-
hac eadem quasi indispenſabili, (ut ut
clesi) me obligari censeo, ad primitias
Vestrisque Nominibus offerendum
Quia hi primi sunt fructus, qui post
Academiamque restauratam, in pu-
& ingenuo fateor, meas primitias,
valoris minime esse, quippe quæ
blica non adspiciunt. Accipite ta-
fice Domine Rector, Amplissimi Do-
mini

mini *Professores*, benigne accipite,
quod cliens Vester, Vobis in *Tekumigou*
devotissimi animi, dat dicatque, aura
Vestra desideratissima cupiens leva-
ri. Servet autem Te, Eminentissi-
me *Europae*, בָּרוּךְ הַקֹּדוֹשׁ קָדְשׁוֹן quam
dintissime sollicitem, patrem nobis
benignissimum, in Finlandiae usus
maxime propensum, unde & Eccle-
sia Christi fructum capiat uberri-
mum, & Generosa Tua Familia
solatum exoptatissimum: Conser-
vet ille arbiter Orbis Te, Magnifi-
ce Domine Rector, Vosque Amplis-
simi Domini *Professores*, Academiæ
nostræ fulcra, incolumes ad Nesto-
reos usque annos! sic habebit ju-
ventus Fennica, quo sibi gratula-
ri possit. Sic vovet optatque
Reverendissimi Patris, Eminentiss. Episcopi,
Magnifici Domini Rectoris,

Nec non

Geleborimorum Dn. Professorum

Humillimus cliens
JOHAN. NYLANDER.

Admodum Rever. atq; Clariss. Domino,
Mag. LAURENTIO FORBUS,
Pastori in Kemi Vigilantissimo, adjacentis Lapmarkia Præposito Grauissimo,
Fautori & Benefactori multis
nominibus colendo.

Admodum Rever. atq; Clarissimo Domino,
Mag. ZACHARIE LITHOVIO,
Pastori Uloënsium fidelissimo, nec non adpositi districtus Præposito Gravissimo,
Fautori & Benefactori Optimo.

Admodum Rever. & Clariss. Domino,
Mag. LAURENTIO SACKLINIO,
Pastori in Wirmo & adjacentium Ecclesiastum Præposito fidelissimo, ut Sym. patriotæ, ita Fautorि certissimo.

Perquam Rever. atq; Clarissimo Domino,
Dn. JOHANNI FORBUS,
Optime merito Pastori in Sikkajest.

Perquam Rever. atq; Clarissimo Domino,
Mag. SIMONI FORSTROEM,
Scholæ Triv. Uloënsis Rectori dexterissimo, ut Præceptor quondam, cum in pulvere Scholastico sudaremus, fidelissimo, ita nunc Fautorи certissimo.

Vobis. Adm. Rev. atq; Clar. Viri, has pacis, ingenij, mei, primitias, saeras esse volui.
devot. cult.

JOH. NYLANDER

Handelsmannen uti Uhlå/

Ehreborne och Wålachtade

Herr STAPHAN WENNEREN/

Min Högtårade gynnare.

Handelsmannen uti Åbo/

Ehreborne och Wålachtade

Herr HENRICH RUNGEN;

Min Högtårade Swåger
och Gynnare.

Handelsmannen i Uhlå/

Ehreborne och Wålachtade

Herr JACOB ESTLANDER;

Min Högtårade Frände
och Gynnare.

Handelsmannen i samma Stad/

Ehreborne och Wålachtade

Herr SIMON NYLANDER;

Min Högtårade Broder.

Handelsmannen i samma Stad/

Ehreborne och Wålachtade

Herr ANDERS NISKA,

Min Högtårade Swåger.

Syne förlingen af Fridsens åker i så-
som och förlingen af mitt ringa arbe-
te uppskrar sina Högtårade Gynnare och
Broder Deras

Förbundne Dienare

JOHAN. NYLANDER,

Ad Pereximum ac Praeantissimum

Dn. JOHANNEM
NYLANDRUM,
Ostro - Bothn.

Cum Dissertationem Philologicam
D:

Turri Nehemiae lignea
In lucem ederet.

Nomine cur turris dixit gens san-
cta Cathedram,

Unde dedit præco cognita jura DÆI?
Hæc habet, ut gradibus caute concenditur
illa,

Scandendos summa non bene calce gra-
dus.

In summo steteris fidus, sejorque Cathe-
drae

Dissipar non debet, quamlibet esse potest.

A. BRYS.

Literis moribusq; Ornatisimo
VIRO JUVENI,

Dn, JOHANNI
NYLANDRO,

Eruditæ hujus dissertationis Au-
tori & Respondenti
dexterimo,

Amico suo singulari.

Dum renovas Veterum, Nova
scandis, rostra NYLANDER,
Sicque Novus præco, noster
amice, cluis.

*Pauca hec amicitie er-
go gratulabundus
deproperabat.*

ISRAEL PELDAN.
Sch. Cath. Lector.

¶
¶
¶

Proœmium.

Am olim Divina sapi-
entia trena imposuit o-
mnibus schismaticis &
in devia tendentibus,
præsertim religionis prudentum ad-
sertoribus, qui privilegio quodam,
sed a quo concessio, sub judice sic
supremo, se instructos jaetitant,
in sua esse potestate, omnes religio-
nes uno eodemq; habere loco; a-
theismo enim brachia extendere non
duplicata videntur, sed revera ex-

A

ten-

tendunt. Nec minus illis, qui in
communi Christianorum cœtu, se a
veræ Ecclesiæ consortio separant,
perinde esse existimantes, cui quis
addictus sit religioni; nihilo tamen
secius viam ad cœlestia se pandere
fastu somniant angelico, quem ju-
sto latius ostentare solent, utut sub
pallio ejus damnandos atque ad or-
cum usque relegandos partus, ex
luxuriantis ingenii pharetra de-
promtos, foveant, censendo, pro-
cul dubio, quod ad cultum Numi-
nis sufficiat amor, aut quod fides
sit actus solius voluntatis, semoto
actu intellectus. Sed hoc i-
pso satis indicant, se nec cultus di-
vini, nec fidei indolem atque na-
turam satis perspectam habere.
Quippe DEus T. O. M. cum vi-
deret humanum genus valde pro-
num esse ad schismata, dum sibi
quisque specialem ac proprium, u-
nius,

nius, vel etiam diversorum Deorum, quamvis unicus tantum sit, cultum fingeret; tabernaculum extrui curavit, quo quotannis mares convenirent, & hac ratione unitatem religionis foverent. Quod, num ex alia causa? post varias circumambulationes, migracionesque, tandem ad civitatem sanctam se recepit, quin etiam in aedificium, toto orbe decantatissimum, fuit veluti transmutatum, cum Salomo Regum sapientissimus primam Domino aedificaret domum; non enim ad illos dies aedificata erat Nomini Domini domus. Cæterum hoc Salomonis templum justo DEI iudicio per Chaldaeos combustum atque plane devastatum est: ideoque Judæi divino moniti oraculo, e Babylonia reduces, novum extruere necesse habuerunt. Quanto autem gaudio exultationeque populus

hic Israëliticus, soluta primum per
Cyrum captivitate, pristinas, utut
dirutas soloque æquatas, repetit
sedes Jerosolymorum, satis super-
que sacræ testantur pandectæ :
quanto zelo pietateque Esra & Ne-
hemia opus restaurandæ religionis
cultusque divini, tot annorum spa-
tio omitti, adgressi sunt, vel se-
quens comma, utpote effectus
de sua causa, dicitur : Neh. 8: 17.
 וּוּשׂוּ כָל הַקֹּהֶל הַשְׁבִּים מִן הַשְׁכִּין
 סֻכּוֹת וּוַיֵּשְׁבוּ בָּסְכוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי
 רְשֻׁעָה בֶן בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד חַזְבָּן
 הַחֹוא וְתַחֲיוֹ שְׁמַחָה גְּרוּלָה מָאוֹר :
 Et fecerunt omnis concilio reversorum de
captivitate tabernacula Et habitaverunt
in tabernaculis: quia non fecerant a die-
bus Jesua filii Nun sic filii Israël, us-
que ad diem illum: Et fuit letitia ma-
gna valde. Consummatio enim tem-
pli ædificio, cæremoniisque instau-
ratis, Esra in solenni populi con-

ven-

ventu, codicem legis Divinæ; ascendendo suggestum, prælegit, ex quo intellexerunt festi tabernaculorum celebrationem Israëlitæ sibi met: lege per Mosen injunctam esse. Hæc erant prima sacrificia, quæ veluti restitutæ pacis primitias, DEo Israëlis Ecclesia Judaica, in testieram pœnitentis obedientisque animi obtulit. Nemo sane me multum a vero deviare dixerit, si faciem Ecclesiæ Fennicæ durante bello gementis, cum gentis Judææ comparaverim, & liberatæ ejusdem jubilationem parum a nostra discedere adseruerim. Nam ut sub tempore miseriарum ejus, cultus a DEo præscriptus, festa tabernaculorum, collectionis, nec non alia, alto veluti sopore sepulta cel: savere; ita in Fennia nostra, quæ cultus nomine venire solent, quoad majorem partem, propter belli fæ.

vitiam ferro flammaque eandem
vastantis, veluti æternæ oblivioni
commendata videbantur. Ut in
illa liberata patriæque sedibus re-
stituta, Viri pio zelo accensi denuo
cum DEo populum in fœdus coire
curarunt, denuo ædes & aras ere-
xerunt, DEoque dicarunt ac con-
seclarunt; ita in nostra, sub auspiciis
Regis Augustissimi FRIEDERI-
CI I:mi, nuper per pacificatio-
nem Neostadiensem in libertatem
vindicata, Viri, vel hoc nomine æ-
ternis laudum præconiis prosequen-
di, exstiterunt, qui loca sacra Glo-
riæque Divinæ ampliandæ destina-
ta, martis vero colluvie profana-
ta, antiquo induerunt decore.
Quod quali quantoque gaudio ac
pietate exsecutioni datum est, ex-
perientia sumus edocti. Hujus o-
peris haud quaquam postrema pars
est solennis Regiæ Academiæ A-
boën-

boënsis inaugratio ; circa finem
præcedentis anni peracta, quæ cum
animos devoratis tot difficultatibus
pene confectos haud mediocriter
etiamnum exhilaret , liceat in re-
stituto jam doctrinarum virtutum-
que domicilio , ceu in sacratissima
ara , DÆo & reipublicæ literariæ ,
nostræ pacis primitias , quod non
ingratum fore speramus , offerre.
Hujusmodi certe actus animum im-
pulerunt meum ad adcuratius pen-
sitandum , quid sit יי מג'ל super
quod Esra stabat in solenni conven-
tu , & legis verba toti concioni in-
culcabat. Hanc materiam vel eo
 nomine haud facilem nuncupare
liceat , quod nulli adhuc extiterunt ,
qui ex professo aliquid , quantum
quidem ego novi , de hac re pu-
blicæ fecerunt lucis. Ideoque no-
strum est , te , Candide Lector ,
quam humanissime compellare , ve-
lis

lis ea, quæ rudiſ nostra minerva circa prælentem materiam in me- dium proferre valet, æqui bonique consulere: quod si feceris, ſcias vo- ti compotes officia officiis com- pensaturos eſſe: ſin minus; ſcias tamen nos id præſtitifſe, quod le- gibus humanitatis invenimus fan- citum.

Sectio Prior.

§. I.

UT aliquid de iſpis vocibus in antecellum moneamus, quas frontispicium dissertationis nostræ præfert, haud ex vano eſſe vide- tur. Præſupponimus autem Etymo- logiam, utpote omnibus notissimam, qui vel extremis labiis sanctæ lin- gue delicias degustarunt. Eſt e- nim קָרְבָּן a radice קָרַב, quæ vox

magnitudinis notiones complectitur, inspicienti Lexicographos, occurrentes: & sine longiori verborum anfractu nos accingimus ad liberationem vocis טַל ab Æquivocatione: quippe qui haud ignoramus, hanc secundam errorum genitricem s̄aþe cœlum imis immilcere, & eos, qui bene distinguunt, bene docere, quod non duntaxat in foro philosophantium, verum etiam in civitate philologica, jam olim viri probatum dederunt Clarissimi. Quod itaque ad מְגָדֵל adtinet, tribuitur illud vocabulum in codice hebræo DEo per metaphoram, ut in Psal. 61: 4. כי היהת מחסה לי מגדל עז מפני אויב: nam factus es refugium mihi, turris roboris coram hoste. Adloqui autem hieroplatikem DEum seu תְּהִלָּה tam ex antecedentibus, quam subsequentibus clarum est: quippe

quem tribus distinctis vicibus in
 hoc Psalmo hoc nomine compellat:
 Sic nomini Jehovah, Prov. 18: 10.
 מְגַדֵּל שָׁם וְהֹרֶן
 men ʃEbone. Prædicatur etiam
 per analogiam quandam de homi-
 nibus fastuosis ac superbis Jes. 2:15
 : אֵם לִיהְיוֹה עַל־כָּל מְגַדֵּל
 super omnem turrim. Si quis exi-
 stimaverit heic loci sermonem esse
 de turri in nativa sua significatio-
 ne accepta, cogitet quid dies iræ
 Domini super turrim; contrarium
 enim liquet ex versu 12 præceden-
 ti, ubi expresse dicitur: יְמִין לְיהוָה
 על כל צבאות Zebaoth super omnem magnificum. quod in
 verbu proxime præcedenti גְּבָרוֹת אֲרֹם רֹם אלשיך
 : superbia hominis, alti-
 tudo virorum nuncupatur, vide-
 sis Jefaj. 5: 15. Operæ pretium me-
 facturum existimaverim, si etiam
 leviter tangam loca satis vexata,
 Cant.

Cant. 5: 13. & Cant. 8: 10. prioris loci verba in textu originali ita fluunt: **לְחוּ כָּעֹרֶגֶת הַבּוֹשָׁם מִגְּרֹלֹת** : **מִרְקָחֵי־בָּסָם gene ejus**, ut Gussetius vertit, *tanquam rivuli aromatis, turres officinarum aromatariarum.* In posteriori loco comparantur **mammæ** cum turriculis. Quid autem per **מִגְּרֹלֹת** in his commatibus proxime indigitet Poëta divinus, potius Clarissimi Gussetii, quam meis exponam verbis, qui ita habet: in Com: L. Hebrææ in priori loco, ubi *gene formosa amicæ laudantur, a comparatione cum aliqua re aromatum odores exhalante.* Idem ego censeo interpretamentum **genuinum** posterioris esse loci, ubi de mammis ejusdem; non quidem expressa aromatum mentione, sed ita ut ex loco illo priori facile suppleatur. Turriculas vocat, respiciens quomodo vasa ad aromata parentur variis figuris, ad gratiam **l's novitatem;** etiamnum quædama

dam turricularum forme ad pastas aro-
 maticas continendas fiunt: Eadem ele-
 gantie cura. sic vase ad saccharum
 contusum bellariis adspergendum mensa
 apponi solita conformamus. Hactenus
 patet genas manmasq; sponsa Christi
 comparari cum vasis ad aromata
 continenda affabre factis, quæ for-
 tan svertice haud incongrue dixeris
Balsam desor / & in loco citato pri-
 ori מגדלות מגדולות nominantur
 tam ob gratiam, quam formam
 elevatiorem. Quem sensum, ma-
 gis quam verba, adtendens trans-
 lator Fennus in quarta forma
 haud sine emphasi vertit: cuin yr-
 tein cunctis. Proprie autem &
 in strictissima significatione מגדלה
 denotat structuram quandam ma-
 gnæ molis, quæ in altum erigi-
 tur, ceu in proposito est ex Gen.
 II: 4. ubi ad oculum monstratur
 posteros Noachi opus ædificandæ
 tur-

turris adgressos fuisse , cujus culmen ad cœlos usque perungeret . Tandem tynecdochice accipitur de quovis loco editiori , ut Neh . 8: 4. : וַיָּעֶשׂ שְׁרָא הַסִּפְר עַל מִגְּרָל עַ & stabat Esra legisperitus super turrim ex ligno confectam . Heic autem מִגְּרָל non turrim , sed potius suggestum significat ; quippe אשר : עֲשֹׂו לְרַבְךָ quem fecerant ad loquendum , vel ut ex eo loqueretur , vel ut melius Sebast. Schmid. huic negotio , & Fennus sitâ warten / nimicum ut ex hoc loco populus informaretur , quod ex versibus patet præcedentibus .

§. 2.

Paucis , absolutis iis , quæ ad prioris enucleationem facere videbantur , methodi ratio requirit , ut in compendium mittamus ea ,
quæ

quæ potissimum observanda veniunt circa vocabuli *vñ* indagatio-nem. Inprimis ergo notandum tò *vñ*, ut Fenn. p*uu*/ & Svec. trå/ accipi tam pro crescente arbore, quam trabe excisa & ligno: prout & Græce Servator in lecula be-neditus usurpat, se ipsum ξύλον ὑγρὸν lignum bumidum seu virens nuncupans Luc. 23: 31. opponensqz sibi ξύλον ξηρὸν lignum aridum, per quod homines peccato non modo inquinatos, sed etiam adeo perdi-tos, ut nullum fructum spiritus ferre possint, intelligit, ceu ex con-textu adstrui pronum est; haud dissimili ratione lignum vitæ Chri-stum Apoc. 2: 7. & 22: 2, 14. appel-lari luce meridiana clarus est, quamvis sint, qui per lignum vi-tæ in his locis ipsam vitam æter-nam intelligant, quod nobis perin-de omnino est. In V. T. pro ar-bo-

bore crescente accipitur υγ & qui-
dem Gen. 2: 9. qui est ille famo-
sus locus, ubi mentio fit חַיִם עֵ
לigni vel potius *arboris* vita, vel
vitarum. Nulli quidem dubitamus,
quin υγ heic synecdochice acce-
ptum immediate denotet arborem
vivam & crescentem, quippe quam
DEus plantasse legitur in medio
horti, eique indidisse, ut in hunc
locum commentatur D. Lutherus,
vim in protoplastis conservandi
perpetuam juventam & vires in-
tegras, donec in cœlum transfer-
rentur. Exstant tamen de hac ar-
bore variae eruditorum conjecturæ,
quibus evolvendis, ut immore-
mur, non efflagitat instituti nostri
ratio. Eandem appellationem sapien-
tiæ Divinæ Salomo attribuit Pr. 3: 18.
בָּה חַיִם לְמַחְזֹקִים הִיא וְתוֹמְכִין מַאֲשֶׁר : arbor vite illa est
apprehendentibus eam, & detinentes il-
lam

Iam beati. Erat & alia insignis arbor in horto paradisi, cuius meminit Moles in hoc eodem commate vocata: שׁוֹב וּרְעֵץ חֲרַבְתָּן *arbor scientiae boni & mali*, varias de hac quoque arbore offendimus Philologorum sententias, ast incertas inutilesque judice Clarissimo Buddeo. in Th. M. p. 411. Erat sane arbor hæc hoc nomine insignita, quod per eam cognoscere deberent, bonum esse homini in obsequio & observantia legum divinarum persistere; malum vero vel in re minima leges divinas migrare, ut modo laudatus Auctor scribit. Pro ligno accepta vox ψυ fæpissime occurrit, nos alia prætereuntes, nunc saltē notamus, inveniri aliquando positam per metonymiam causæ materialis pro materiato, e. g. ponitur pro vale ligneo Exod. 7: 19. וְהִיא וְשָׂבֵב כְּלָיָה

ארץ מצויה ובעציהם ובאבניים :
& erit sanguis in omn: terra egypti, &
in lignis & in lapidibus ; quomodo
autem sanguis esse potuerit in li-
gnis & lapidibus, nisi vasa lignea
& lapidea intelligas , non video.
Sic etiam pro tabula lignea Ezech.
37: 16. &c. : **חַדֵּשׁ עַזְבֵּן קָרְבָּן** *sume ti-*
bì lignum unum. Docet satis super-
que Synapheia textus per γυ in-
telligi tabulam ligneam: jubetur
enim propheta literas formare &
scribere in ipsa de iuda , & filius
Israël , sociis ejus. Deut. 21: 22.
prædicatur de patibulo , cuius loci
וְתַלְוִת אֶתְיוֹעֵל *הæc sunt verba : γυ*
& suspendas eum in vel ex ligno ,
quamvis non ablonum videatur ,
si γυ interpretemur per arborem ;
moris enim est malignos etiam ex
arbore suspendi. Offendimus & γυ
pro idolo appositum, ut Jer 2: 27.
אָמַרְתָּם לְעֵזֶב אֲבֵיכֶם *dicentes*

ligno, *pater meus tu.* Quod enim in hoc versu ϗ nominatur, illud in versu sequenti nuncupatur אלהי *Dii.* Sunt & alia scripturæ loca, in quibus vocula ϗ tropo adfecta occurrit, nos vero in præfenti sumimus illam in propriissima sua significatione, ut ut haud diffitendum sit, more hebræorum & heic abstractum pro concreto ponи.

§. 3.

Ex rigore legum methodicarum synonyma תָּו ϗ מְגַדֵּל anxie quærenti fatendum omnino est, nullum ei in toto codice hebræo per omnia æquipollens inveniri, si forte unicum Salomonis כִּי־וּר excipias. Non imus inficias locum, qui occurrit 2. Reg. 16: 18. contrarium invadere velle, fin-

singulariter cum versio Svecana habeat: **Sabbats Predikostohl.** Verba autem in textu authenticō ita fluunt: מָסֵךְ הַשְׁבָתָא כָּנוּ אֲשֶׁר בָּבִית: *operimentum Sabbathi*, quod ædificarunt in domo, quod rectissime exponit vernacula nostra verlio: **Sabbatin peitten.** Septuaginta interpretibus vocatur Θευέλιον fundamentum, quos pro מָסֵךְ legisse observat Buxt. מָסֵךְ enim fundamentum significat, quia est a radice יָסַר fundavit; tam Syriaca quam Arabica versio explicant per domum Sabbathi, vulgata versio latina, cum sit appellativum, pro nomine proprio accipit. Est autem quæstio, quid מָסֵךְ illud fuerit? in varias ut interpres, ita commentatores abeunt sententias. Osiander & Corn. a lapide, citante Polo, existimant fuisse ædificium, seu tabularum, seu solium o-

pertum, sub quo vel in quo Rex solebat stare sive sedere Sabbathis & aliis diebus festis, ut sacrificiis interesset & legem DEi audiret. Alii conjiciunt tabularum fuisse, sub quo sacerdotes legem Regi ac populo exposuerunt; alii assertunt paratum pro custodibus templi, qui per vices domui Domini honoris ergo vigilias agentes ministrabant. Quidam putant, quod rectum fuerit, sub quo umbram caprabat populus in Sabbatho, ut sub eo solem & pluviam evitaret. Grotii mens est, quod fuerit transitus sub recto, ut illac Sabbathi die intrarent in templum ad inchoandam ephemерiam. Extra dubitationis aleam positum esse existimamus, quod populus docebatur in atriis tam in magno, quam fæcundorum.

§. 4.

Sed quoniam hæc haud facile intelligi possunt, nedum ea, quæ in subsequentibus dicturi sumus, libet heic pauca in gratiam Lectoris de arriis inserere, quæ scilicet erant tam in templo primo, quam, quæ erant in secundo. In recensendis prioris atriis, solam scripturam pro norma amplectimur, in posterioris vero, Misnæ & Josephi auctoritatem adducimus. Salomo regum sapientissimus in suo templo non nisi duo atria ædificasse colligitur ex 2 Chron.

וועש חצ'ר הכהנים ווהעולה־ה
4: 9. : וְהַעֲלָה־הַגְּדוֹלָה־הַ
fecit (Salomo) atrium sacerdotum, & atrium magnum ;
וַיְמִיחָזֶה לְכָל צְבָא הַשְׁטֵן־
מְזֻבְחוֹתָן בְּשַׁתְיִחְצְרוֹתָן כְּוֹרֵתָן יְהוָה :
& מְדִיסָכָבָית (Menascheh) altaria omni

exercitu: cœlorum in duobus atriis domus Domini. Quæ Translator Fen-
 nus genuine transtulisse videtur: molembijn cartaneihin Herran huo-
 neseen : cont. 2 Chron. 33: 5. A-
 trium sacerdotum vocabat illud
 spatiū , in quo altare holocau-
 sti & templum ipsum ædificatum
 erat continuo muro segregatum
 ab atrio magno , suis conclavibus
 exornatum condecoratumque. A-
 trium magnum templo , nec non
 atrio sacerdotum circumiectum va-
 stius erat spatiū , in quo popu-
 lus promiscue ad legem DÆi au-
 diendam conveniebat , amplissimo
 quoque muro circumseptum erat,
 qui ipse habebat perplures porti-
 cus , constructas , ut sub illis im-
 munis esset populus ab injuria cœ-
 li. Non ignoramus fieri mentio-
 nem 2 Chron. 20: 5. חַצְבָּנָה
 atrii novi. Fatentur quidem erudi-
 ti

ti se ignorare, quid hoc *atrium novum* fuerit, sunt tamen, qui non dubitant illud adserere atrium mulierum, novum dictum, non quod aliud esset ab atrio populi vel magno, sed quod nova separatio adjecta fuerit ad viros a mulieribus sejungendos: ut Menoch. apud Pol. Si huic adquiescere vellemus sententiæ, tum hoc atrium novum versus orientem esset statuendum ab atrio sacerdotum suis muris circumdata undique, intra tamen murum exterioris atri, scil. magni. Probabilior videtur sententia Lyræ & Tirini, qui hoc *חַדְשָׁה* ideo vocatum dicunt *novum*, quia renovatum & expurgatum erat atrium sacerdotum a lordibus, quas ibi fecerant idolorum cultores. Asa enim, qui proximus ante Jeho-saphatum regnavit, legitur fecisse quod rectum erat in oculis Je-

hovæ i Reg. 15: 11. quin etiam in
versu subsequenti expressæ jacent
hæc verba . וַיֹּסֶר אֶת־כָּל חֲנִילִים
וְיָבָא אֶת־קָרְשֵׁי אָבִיו וּקְרָשֵׁי
בַּיּוֹתֶר יְהוָה כָּסֶף וּזְהָבָב וּכְלִימָה:
ver. 15 & introduxit sanctificata patris sui, & sanctificata
domus יְהוָה; argenteum & aurum &
vasa. Quomodo autem introducere va-
sa Sanctificata potuerit, nisi ea ipsa
per cultum idolorum profanata, re-
mota fuissent. Sed si alicui res ad-
huc in ambiguo esse videatur, ad-
ducamus locum, qui omnem o-
mnino dubitationis ansam aufert: 2
Cron 15: 8. וַיָּחֶדֶשׁ אֶת מִזְבֵּחַ יְהוָה
& אֲשֶׁר לִפְנֵי אֱלֹהִים יְהוָה:
(Alia) altare Jehovah, quod coram ve-
stibulo Jehovah. Cum ergo Jehoscha-
phatus filius ejus dicitur stetisse
לִפְנֵי חֶצֶר הַחֲדָשָׁה
nihil

nihil aliud dicitur, quam quod ille
 in atrio magno versa facie steterit
 ad atrium sacerdotum, in quo al-
 tare erat, quod ab Aſa renova-
 tum fuit. Huic sententiæ quam
 maxime favet **רְחִזָּה** emphaticum,
 quod τὸ ῥῆσσαν est præfixum;
 adeoque **רְחִזָּה** חֶצֶר non est *no-*
vum atrium, sed *renobatum*. In tem-
 plo secundo quartor commemo-
 rant Rabbini fuisse atria, atrium
 gentium, atrium mulierum, Isra-
 elis & Sacerdotum. Gemino so-
 lent Hebreorum magistri nomine
 insignire atrium gentium; vid. Otho.
 Lex. p. 55. interdum enim nomi-
 natu^r **הַר־חֶזֶב** *mons templi*, quam-
 vis non absolu^r sit, si hoc epithet-
 ton omnibus tribuatur atris: erant
 enim tam hæc, quam illud in mon-
 te templi Maria ædificata; inter-
 dum etiam **לֹוֵן** *profanum* vel *com-*
mune. Rationem appellationis do-

cent hanc esse; 1. quia illuc Ethnici licitum erat accedere, 2. quod excommunicatis atque lugentibus etiam impune hujus atrii limina calcare licuit. Ab hoc occidentem versus erat **ערות נשים** *atrium mulierum*. Hoc eo nomine non ideo insignitum fuit, quod eo tantum mulieres admitterentur, sed quod ulterius progreedi iisdem fas non esset. Ex atrio gentium in hoc atrium tres erant portæ, speciosa sacris, Josepho Corinthiaca vocata, de bello Jud. Lib. 6: c. 6. quæ in orientali parte e diametro opposita portæ sulan, fit hujus mentio Act. 3: 2, 10. altera erat ab austro, tertia a septentrione, sed hæ ignobiliores minorisque usus. Ex medio hujus atrii quindecim gradibus ascendebat in **ערת ישראל** *atrium Iraelis* seu *virorum* per portam Ni-

cano-

canoris, quamvis hæc potius odei cujusdam & luminis per quod mulieres spectarent, quæ interius agerentur, quam portæ usum præbuerit: L' Emp. in mid. c. i. l. 4. Et denique שׁוֹרֵת הַבּוֹהָנִים atrium sacerdotum, quod distinctum quidem, non tamen divisum ab atrio Israëlis afferunt. Capita trabium, quæ inter hæc duo atria distinguebant, alii ex pavimento, alii e patietibus eminuisse dicunt: vid. L' Emp. in mid. cap. 2. l. 6. Cur id nominis his locis inditum fuerit, quod vocentur שׁוֹרְתָּה, causam adhibet R. D. Kimchi in mid. לִ כוֹל הַכָּא לְהַתְפִּלָּל שֶׁם בְּלֵב שְׁלָמָם : quia quisquis eo accederet ad orandum sincero animo, עֹז וּ pitulabatur ei Dominus Deus. His succedebat spatium inter Propylæum & atria, in quo altare & labrum æneum &c.

Locus ergo **רְאֵבָן מִזְבֵּחַ** tribuendus est, aut in atrio sacerdotum templi Salomonæi vi dicti Jer. 36: 10. ubi Baruch, cum turmatim populus confluxisset, dicitur verba Jeremiahæ legisle in conclavi Gemariæ: namque locus ibidem nuncupatur **עַלְיוֹן חֶצֶר** *atrium superius*: quia mons Moria, in quo hæc sacra ædificia erant, paulatim versus ædem extinebatur, adeo ut atrium sacerdotum, atrio magno altius esset, unde id nomen ei impositum esse videtur, ut superius diceretur; sic solent exponere hunc locum commentatores. Aut ponendum, illud fuisse annexum alicui porticui in atrio magno: cum enim porticus populi multitudinem capere non posset, erigi debuisse videtur hoc operimentum proxime

me extra porticum, sub quo populus immunis esset, auditurus verba legis Dei, inter concionem, ab injuria cœli. Huic album, quod ajunt, addit calculum L' Emp. in notis suis in מרוּתָן cap. 2. l. 3. cum hunc in modum commentatur: מושך השבָתָן operimentum Sabbathi eum in finem confectum videtur, quo populus diebus Sabbathicis magna frequentia confluens, quem porticus quandoque capere non poterant, sub illo tegmine ab injuria cœli tutus esset. Quin etiam ipsa vocis etymologia amicissime cum hac sententia conspirare videtur; est enim a radice סבר texit operuit, vel si mavis a רִסְעַד quod nobis perinde fuerit, principem namque utriusque vocis significationem tegere, operire ostendit Clariss. Gusseius in suo Comment. L Hebr. Hactenus non possumus מושך pro synony-
mo

mo תֵּה עַזְרָלֶא מַגְדָּלָה salutare. Mini-
 me existimaverim in usum tem-
 pli custodum hoc tegmen paratum
 fuisse : quippe qui tunc sedere in
 atrio habuissent necesse , quod
 illis netas erat , ideoque ipsis con-
 clavia erant ordinata in atrii mu-
 ro. Qui מוקְן per solium vel ope-
 rimentum Regis interpretantur ,
 quid sentiant , quidque dicant pa-
 rum pensi habere videntur ; ex-
 pressus enim dicitur in textu he-
 bræo טוֹסֵךְ הַשְׁבָתָן operimentum Sab-
 bathi , deinde vero המֶלֶךְ & ingressus regis , quæ duo inter-
 se vel a se invicem etiam accentu
 distinctivo Rbhia , quod non mi-
 nimi est ponderis , separantur.
 Qui vero per suggestum efferunt ,
 illi nos haud multum sibi dissen-
 tientes , sed potius contentientes
 habent , interjecta tamen hac cau-
 tela , si scilicet per טוֹסֵךְ intelliga-
 tur

tur non ipse suggestus, in quo stabant sacerdotes, sed quod instar tegminis super suggestum pendet, & tam doctores quam auditores ab injuria cœli conservat; sed non est instituti nostri variantes sententias sub incudem disquisitionis vocare.

§. 6.

Sunt alia vocabula in codice sacro, quæ speciem synonymias insinuare videntur, quæ nobis jam adcuratius pensarida incumbunt. In primis autem occurrit vox מָלֵךъ Neh. 9: 4. ubi verba hunc in modum sese habent: וּקְרַב עַל מָלֵךъ הַלֹּויִט וְשָׁעַן וְגַוְיִם surrexit super gradum levitarum Jeschua &c. & clamarent voce magna ad JEHOVAM Deum suum. Octo levitarum principes proprio insigniti nomine heic narrantur surrexisse super gradum le-

levitarum, Hunc gradum cum
 וְלֹא מִנְחָה non fuisse eundem vel
 exinde colligere proclive est, quia
 suggestus ille Esræ tam multos ca-
 pere simul non potuit, utpote qui
 in unius usum ratione unius actus
 tantummodo exstructus erat. Nec
 existimandum est hoc כָּל־עַמּוֹd o-
 mnes ceto adscendisse, sic enim a-
 lius alium impediturus fuisset exal-
 tando vocem suam; ideoque unum
 quemque necesse fuit, in proprio
 gradu DEum collaudasse, ut Pilca-
 tor in hunc locum observat, idque
 proper frequentiam & multitudi-
 nem populi factum fuisse sustinet
 adfirmare Junius. Sed quid tan-
 dem & ubi fuerit כָּל־עַמּo levitarum,
 non tam assertur, quam dicitur.
 Fuerunt quidem gradus ex atrio
 mulierum in atrium Istraelis ducen-
 tes, super quibus stantes levitæ
 DEum O. M. cymbalis & aliis in-
 stru-

strumentis musicis celebrarunt.
 Quod ipsum innuit R. Juda in
 mid. c. 2, l. 5. his verbis:
 וְחַמְשׁוֹת עָשָׂר מִזְבֵּחַ לְעֹרֶת
 מְעֻלָּות עֲזָלוֹת מִתּוֹכָהּ כִּנְגָּר חַמְשָׁת עָשָׂר מְעֻלָּות
 יִשְׂרָאֵל כִּנְגָּר חַמְשָׁת עָשָׂר מְעֻלָּות
 שְׁבַת הַלִּימָט שְׁעָלֵיהֶם הַלְוִיסָּת אֹמְרוֹת
 : ita vertit L' Emp. & quindecim
gradus ascendebant ex medio ejus scil.
atrii mulierum, in atrium Israëlis
respondentes quindecim gradibus, qui in
Psalmis occurrunt, in quibus levitæ
canebant. Sic in templo primo, Sa-
 lomonis scil. cum levitæ & sacer-
 dotes cum cymbalis dicuntur ste-
 tisse ac clanxiisse versus orientem
 ab altari 2. Chron. 5: 12. hujusmo-
 di locus indigitari videtur: necel-
 se enim fuit ob acclivitatem mon-
 tis per gradus ascensum esse ex
 atrio magno in superius: quam
 ob causam in templo secundo ap-
 parebant quindecim gradus ab a-
 trio mulierum in atrium virorum

ducentes versus orientem ab alta-
 ri. An vero levitæ cum sacerdo-
 tibus circa omnes actus sacros, an
 tantummodo, cum festum taberna-
 culorum celebraretur, heic stete-
 rint, nostrum non est definire, so-
 lent quidem hi quindecim gradus
 vocari a Rabbinorum commentato-
 ribus odeum h. e. perpetius mu-
 sices locus. Vel ille adscensus fuit,
 cuius meminit R. Eliefer fil. Jaco-
 bi in mid. c. 2: l. 6. מַעֲלָה חִתּוֹרֶן
 וְגִבּוֹחָה אַמְתָּה וְרוֹכֵן נָתֵן עַלְיָהָה
 adscensus erat & altitudo ejus cubita-
 lis, cui impositum erat pulpitum. Scil.
 ut R. Obadia Bart. commentatur:
 מַעֲלָה חִתּוֹרֶן gradus erat in atrio
 Israëlis & רֹוכֵן suggestus, levitarum
 suggestus super ipso constructus erat in
 forma scanni, altus vero erat sugge-
 stus cubitum & dimidium, & in eo
 tres gradus, quisque dimidit cubiti,
 per quos ad suggestum ascendebant;
 sic

sic etiam Claris. Otho in suo lexico p. 57. asserit ex atrio Iudaëis adscensum fuisse in atrium sacerdotum gradu uno altitudine cubitali, cui impositum erat pulpitorum pro levitis psallentibus, nec non R. D. Kimchi in cit. locum Mid. quod levitæ tempore oblationis revera musicam exercuerunt in רוכן, & sacerdotes bene populo precati sunt: Quod ex lege, quæ habetur Num. 6. (quam & hodie observamus,) factum annotarunt hebræi. Vel fuerunt exedræ, quas vel plurimas fuisse in atriis sacro usui destinatas, ex eorum voluminibus, qui in Rabbinorum scripta commentati sunt, liquido constat, uter earum usum varium fuisse asserant; namque ut pro more suo eleganter latris in notis suis in mid. loc. supra citatum L' Empereur ostendit ex Exod.

18: 12. Levit. 6: 16. Num. 18: 15. sa-
 cerdotes cum senioribus & filiis
 ex eis cibum libasse, & ad eun-
 dem ritum hieropsaltem respexisse
 in Psalm. 116: 13. cum fatur: כוס
 וטווערט אַשְׁר וּבְשָׂם יְהוָה
 אֲקָרֵב caliceum salutum accipiam & in-
 vocabo nomen Jehovae Quemadmo-
 dum enim votivis & eucharisticis
 sacrificiis cum gaudio velceban-
 tur Judæi, ut ex Levit. 7: 18. seq.
 in aprico est, sic eosdem in istis
 epulis bibisse haud ex vano colli-
 gitur. Itaque calix, cuius memi-
 nit David, erat gratiarum actionis
 usitatisssimus inter judæos, siquidem
 moris fuit inter illos, ut in quo-
 tidianis quoque conviviis DEo be-
 nedicentes biberent, ut in Bera-
 chot c. 6. l. 5. dicitur: בָּרָךְ עַל-
 הַיּוֹן שֶׁלְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ פָּטַר אֶל-
 הַיּוֹן: qui benedixit vino,
 quod ante cibum, liberavit vinum,
 quod

quod post cibum, quanto magis ubi eucharisticis sacrificiis velcerentur. Ex hoc convivandi modo etiam Christianorum ἀγάπας originem duxisse, quarum mentio in epistolis Apostolorum non semel occurrit, non absurdum videtur. Quicquid sit de his, non possumus τὸν διὰ πρὸς synonymo per omnia æquipollenti assumere, cum nec unius usus, nec ad formam suggestus tuerit ædificatum, quamvis non audeamus inficias ire laevis actibus peragendis consecratum fuisse, cum talia audentibus sacer codex expresse aduersetur.

§. 7.

Ut tandem pauca moneamus de Cathedra Mosis pro synonymo τῷ Λευτερῷ forte se alicui ingerente, non ingratum videtur. Occurrat

locutus ille Matth. 23: 2. ubi Salvator
 jubet discipulos suos scribas atque
 Phariseos super cathedra Mosis
 sedentes audire. Sedem concioni-
 bus sacris destinatam verba Chri-
 sti innuere non videntur, præter-
 tim cum paraphrasis Syriaca, quam
 auctentico textui proximam nulli
 dubitamus adfirmare, efferat hanc
 per כְּתָבָה, quæ vox pro-
 prie, ut adparet ex Apoc. 1: 4.
thronum vel *solium* significat, quam
 Clariss. Schaff in Lexico suo Syria-
 co deducit ab hebræa כֶּסֶךְ inferto
 וְ, more Chaldæorum, qui כְּרָסִי,
 כְּרָסִי & כְּרָסִי dicunt. Adeoque
 vi vocis cathedræ Mosis significa-
 tio propria est nulla alia, quam
 ut solium vel thronum denotet, su-
 per quo sedens Moses lites atque
 questiones inter populum volan-
 tes diremit, ac de eis judicium
 ad

ad amissim legis divinæ tulit. GEZELIUS Noster כָּרוֹנוֹ לְבִרְכָּה in opere suo exegetico consummatissimo tradit istas tuisse ejusmodi cathedras, in quibus docebatur populus sub tempore veteris fœderis, & cum sacer interpres textum legis inculcaret, erecto stabat corpore, cum vero interpretaretur considerabat, at inter judicandum semper, exemplo Mosis Exod. 18: 13. sedebat. Rationem, paucis interjectis, cur præsertim Mosis cathedra nomineatur, adjicit, quia primum Moses in tali officio a DEO fuit constitutus, & alios in eodem officio post se constituit. Quamvis haud diffundendum sit, Christum primario & immediate dígito quasi monstrare doctrinam, per Mosen a DEO traditam, adeo ut sensus sit: quamdiu scribæ & pharisæi doctrinam per Mosen a DEO datam

tam vel publice vel privatim inviolatam incorruptamque docent, quemadmodum & Moses docuit, tamdiu sine ullo renixu sunt audiendi, ut ut dissolutam atque impiam transfigant vitam, quæ efficaciam verbi, divinitus intimatæ, ne quidquam derogare valet, in quo tamen eorum vestigia minime sunt premenda. Ex dictis judicare licet, quem locum inter synonyma æquipollentia cathedræ Mosis relinquisus.

§. 8.

Dicebamus in superioribus, quod כִּי supreme inter synonyma occupet locum; videndum ergo jam est, an hoc epitheton ipsi iure vel minus tribuatur a nobis. Verba in textu authentico ita audiuntur 2. Chron. M 6: 13. כִּי עָשָׂה הַלְמָה

שלמה כיוור נחשָׁת ווַתְנַחֵת בְּתוֹךְ
 העזרה . . . וַיַּעֲמֶד עָלָיו וַיָּבֹרֶךְ עַל בְּרֵיכָיו
 נֶגֶד כָּל קָהָל יִשְׂרָאֵל וַיַּפְרֵשׁ :
Cuz chashimah, quoniam fecit Salomo concham oris & dedit illam in
 medio loci auxilii, stetitque super illam, & genuflexit se su-
 per genua sua contra omnem concio-
 nem Iraë!, & extendit palmas suas
 ad cœlos. In cap. 4: 6. præceden-
 ti, memoratur Salomo fecisse de-
 cem כְּיוֹנוֹת. Vix inducor ut cre-
 dam, ac ne vix quidem, quod-
 quam ex his per כְּיוֹן, cuius in
 loco supra allegato tacta est men-
 tio, intelligi posse; adductus po-
 tissimum sequentibus rationibus:
 Expressè enim dicitur Salomo quin-
 que כְּיוֹנוֹת ad sinistram, quinqż
 ad dextram posuisse, scil. altaris,
 in illo intervallo, quod inter atrii
 septum & propylæum jacebat, hoc
 est, in atrio sacerdotum, altare

vero in medio loco erat; quin
 etiam formaliter & distincte eo-
 rum indicatur usus, in hunc fi-
 nem eos fuisse filios docente scri-
 ptura: **ארן מעשה כח** לרחצת
 : ut *lavarent in ipsis opus ad-*
cessionis, h. e. sacrificia super alta-
 ri sacrificanda. Hoc autem
כיזר in alio loco, scil. in medio loci
 auxiliū collocatum fuisse restatur
 textus. Jam inquirendum est, quis
 fuerit ille locus auxiliī; in versu
 9. ejusdem capituli legitur Salomo
חצרה בחרני *atrium*, (enim
 idem valet in scriptura, ut
 & apud Rabbinos ac **שורה**) *sacer-*
dotum ac atrium magnum. **עזרה**
 significat *adjutorium, auxilium;* sic
 autem dicitur, quod esset quasi
 adjumentum, seu additamentum
 atrio sacerdotum, ut Malvendæ
 placet, vel ut quidam volunt, &
 quod potius amplectimur, quod
 po-

populus ibi conveniebat ad auxilium Divinum implorandum, Hancenus nihil aliud intelligere possumus per עזרה, quam atrium magnum, quoniam istud erat quasi commune aylum, ad quod populus se recipiebat adorationis ergo. In misna & quidem in tractatu mid. c. i. l. 4. Atrii magni nomine venit, atrium virorum, atrium sacerdotum & spatiuum illud, quod propylæum & atrium sacerdotum dividit. Attamen R. Moses Maimonides, cuius verba L' Empereur adducit, aliud statuisse videretur his verbis. **כָּל הַמְוֹקֵף בִּמְחִיצָה שָׁחוֹא כָּעֵן חַצְׂצָרָה מֶרְעֶד חַזְׂקָרָה :** *quidquid eingebatur septo instar atrii tentorii convenitus, id vocatur atrium.* Nos vero ad amissim scripturaræ adtendentes hoc Salomonis בְּרוּר collocamus in atrio magno, quippe, ut ex loco ante ad ducto

ducto in propatulo est, posuerat
 id Salomo in medio atrii. Nec
 obstat, quod Salomo dicatur ste-
 tisie לְפָנֵי מִזְבֵּחַ וְהַוְדֵה ad facies al-
 taris *Jehovae*; ut enim לְפָנֵי non
 semper proximum quemque locum
 designat, ita hic nihil aliud sibi
 velle videtur, quam quod Salomo
 steterit in atrio magno super sug-
 gestum, verso ad occidentem cor-
 pore, ubi altare erat. Ad confir-
 mationem adassertionis nostræ addu-
 cimus locum 2. Chron. 24: 20. cu-
 jos hæc sunt verba: וּרֹוח אֱלֹהִים
 לְבָשָׂה אֶת־זָבְרִיה בֶן־יוֹחָנָן הַכֹּהֵן:
 וְעַמְדָה מִעֲרָלָה לְעַלְלָה: *spiritus Dei* Zachariam filium *Jehojaedæ*
sacerdotis, *et* stetit desuper populum.
 Heic liquido adparet Zachariam e
 superiori loco objurgasse populum,
 quem superiorem locum aliud es-
 se, quam כִּיּוֹר Salomonis, vix in-
 duco ut credam, cum etiam pa-
 ra-

raphrasis Syriaca mihi hoc svadeat,
quæ non sine ratione hunc in modum:

וְבָנֵן כִּי-לְמַדְתָּן Zacharia -- adscen-

dit & surrexit sursum ex populo; cum
antea de כִּי-לְמַדְתָּן Salomonis hunc in
modum verba fecisset, quæ ob de-
tectum characterum priorum
latine exponimus: fecerat Salomo
podium quoddam aneum & erexerat il-
lud in medio atrio, - - - hoc con-
scendens stetit super illud. Cum er-
go e superiori loco Zacharia di-
citur concionem habuisse, haud
vane colligimus eum כִּי-לְמַדְתָּן seu sag-
gestum Salomonis adscendisse, quem,
ut ex antecedentibus notum est,
in atrio magno collocavimus, quo-
niam & propter hanc concionem
e vestigio בֵּית יְהוָה in atrio
domus Domini lapidibus obrutus est.

Ideo

Ideo hunc suggestum כוֹר vocari
 ajunt, quia ad formam conchæ
 i. e. rotundam fuitus erat: æquali
 enim mensura tam ad longitudi-
 nem, quam latitudinem fuisset, seu
 quinque cubitorum ad utramque
 partem, altitudinem vero trium cu-
 bitorum, textus ostendit; haud
 certus sum cui fundamento innixi
 Syrus & Arabs variant in tribu-
 enda altitudine, quippe quam di-
 cunt quinque cubitorum fuisset.
 Ad' hujus imitationem cum pro-
 cul dubio ייְהוָה in templo se-
 cundo, procurante Esra sic ædifi-
 catum, nulli dubitamus, adjectis
 rationibus modo allatis, id non
 tantum pro synonymo, sed &
 quasi antecessore ac eidem usui for-
 mato agnoscere.

Sectio Posterior.

§. 9.

כְּלֵבֶת מִגְרָאַת erat ædificatum non promiscue cujuscunque sermonis caussa, sed ut Esra & alii post eum, in hoc sacrorum ordine constituti, verba legis ad populum ex eo loquerentur, quemadmodum in hoc Solemnissimo conventu factum est, in quem totus Israël, sicut vir unus, confluxerat; non ergo hoc מִגְרָאַת vicem munimenti, quod advertit hostem variis instrumentis bellicis moris est instrui, nedium carceris, aut custodiæ, implevit; quippe cujus satis dilucide usum sequentia monstrant verba: אשר עשו לדבר quem fecerant ad loquendum, vel, ut Syrus habet, ut, ex eo loqueretur, vel ut Svecana versio: som de til

Pre-

Predikan giordt hade; ubi cum
 textu authentico magis conspirant
 Seb. Schmidius & translator Fen-
 nus: sic enim ille in l. c. quem fe-
 cerunt huic negotio, hic: jonga he si-
 tā warten tehnet elit. Inquiren-
 tibus autem rationem denominatio-
 nis, cur scil. hic Estræ suggestus
 מִזְבֵּחַ nuncupetur, duas potissi-
 mum perhibent critici; vel quod
 altitudine tua alios superaret, aliis-
 que omnibus eminenteret, ut Maria-
 na vult, vel à figura turris, quod
 orbicularis esset, quemadmodum
 מִזְבֵּחַ Salomonis 2. Chron. 6: 13. de
 quo paulo ante sensa animi nostri
 aperuimus, ex ære fusum erat,
 instar conchæ, quæ rotunda est;
 hæc arridet sententia Vatablo.
 Qvamvis altitudo hujus ad ingen-
 tis molis turrium cacumina per-
 tingere non posset, nec tamen ju-
 sto humilior astimanda est, oblo-
 quen-

quente vel Scriptura Sacra, cum
satis emphatice de hac re pronun-
ciet. : מְעַל כָּל הָעֵדָה הוּא
erat super omnem populum. Parti-
caula נִזְבֵּן cum praefixo ו tantam
ejus altitudinem insinuare videtur,
ut Esræ in eo stantis corpus vel
totum, vel minimum, dimi-
dia pars corporis populi adstantis
verticibus superior esset. Require-
bantur ergo certi gradus, per quos
ad suggestum adscenderent, quot
vero quantique fuerint, nostrum
non est pro lubitu determinare;
interim, si fas est fidem adhibere
judæis, statuitur in Misna in tra-
ctatu Mid. c. 2. l. 6. quod fuerint
tres gradus, quorum quisque di-
midii cubiti altitudinem habuerit,
consentiente etiam R. Obad. Barte-
nora in Misnæ locum adductum.
Quod decus & quis ornatus ejus,
non adparet, fuerit, quoniam in

eorum scriptis ; qui antiquitates
hebræorum confarcinarunt , nec
vola nec vestigium invenitur, quan-
tum ex iis inspicere potui , quæ
mihi ad manus fuerunt.

§. 10.

Cum solennis sit convetudo
etiam nostris temporibus circa
singulares atque speciales actus
subtellia ædificandi , quæ, isto actu
impleteo , in partes dissolvuntur &
nra in posterum nullius sunt usus,
quemadmodum circa coronationes
Regum &c. fieri observamus, quæ-
ri potest : an מגד Etræ pro-
pter præsens negotium tantum-
modo , vel an in perpetuum sa-
cri sermonis usum constructum
est ? prius svadere videtur
לבר huic negotio : נ enim demonstrati-
vum exclusum est ex רבר quod
ad

ad præsens læpe restringit , sicut
 etiam Eiræ 10: 9. **עַל מְרֻעִיּוֹת** *trepidantes super verbo, vel negotio hoc,* congregatus erat totus populus in civitate sancta secundum edictum sacerdotum & levitarum , qui propter hoc ipsum trepidavit atque tremuit ; ideoque **רָבֶּךָ** cum **נִ** emphatico , non permanentiam rei indigitatæ denotare videtur . Sed cum lex divina non solummodo in hoc conventu , verum semper posterioribus etiam temporibus ex certo aliquo loco erat exponenda , conjicimus hunc suggestum in perpetuum sacri sermonis usum confectum fuisse , cum & hoc in superioribus de **כִּיּוֹר** Salomonis a nobis evictum sit ; præsertim quoniam in scriptis Rabbinorum haud obscura ejus vestigia invenimus .

Assignatur tamen **מִגְרָא** locum, secundum normam scripturarum non possumus illud alibi collocare, quam in atrio Israëlis templi secundi, ita tamen ut proximum & quasi coniunctum esset cum atrio sacerdotum, haud procul a porta aquarum, quae in meridionali latere atrii virorum erat. vel si mavis: ut adscensus erat ex atrio Israëlis in atrium sacerdotum, cuius altitudo cubitalis fuit, docente Misna, in Mid. c. 2. l. 6. ita huic adscenctui impositum fusile רַוְקֵן suggestum, in quo tres gradus erant in eum ducentes. Fundamentum hujus adscensionis habemus in hoc eodem capite Nehemiæ: **וְאַכְפֵּי** כָּל הַעֲדָה כָּאשֶׁר אֶחָד אֶל חָרֶב אֲשֶׁר: **כָּל הַעֲדָה** congregati sunt totus populus quasi vir unus, ad plate-

am, que est ante portam aquarum; &
 וַיָּקֹרֶא בּוֹ לִפְנֵי הַרְחֵב אֲשֶׁר לִפְנֵי
 : שַׁעַר הַמִּזְבֵּחַ legitque in eo, h. e. libro
 legis, ante plateam, que est ante por-
 tam aquarum. Aperte constat po-
 pulum confluxisse in plateam, quæ
 ipsa erat ante portam aquarum,
 suggestus vero innuitur fuisse, his
 verbis, לִפְנֵי הַרְחֵב ante vel ad fa-
 cies plateæ, non in meditullio col-
 locatus, sed in extremitate qua-
 dam; quod & Vatablo placet.

§. 12.

לִפְנֵי שָׁעַר מִגְרָן fuisse, הַמִּזְבֵּחַ seu ad portam aquarum; i-
 deoque sciendum non heic intelli-
 gi portam urbis, sed templi. Quia
 porta aquarum urbis ducebat in
 vallem Kedronis & erat sita **לִמְזֻרָּחַ**
 ad orientem, ut constat ex Neh. 3:
 26. & cap. 12: 37. Porta vero ca-
 qua-

quarum templi erat ex atrio Israe-
 lis in atrium gentium לֶדוּ ad
 meridiem , quemadmodum satis su-
 perque ostendit milna in mid.c. 2.
 f. 6. & c. 1 f. 4 L' Emp. in notis;
 nominis vero hanc reddit rationem
 R. Juda : שְׁמַוְתָּעַר הַמִּזְבֵּחַ
 מִכְנִיסָּתָן שְׁלוֹחוֹת שְׁלָמִים שְׁלָמִים נִסְתִּיחַ
 בְּזִקְנָה quare vocatur nomen ejus porta a-
 quarum, quia per illam inferunt patinam
 aquarum libaminis in festo , vel ut in fe-
 sto libarent. Nescio quænam res co-
 gere potuisset Esram ad proponen-
 dum legem in urbis plateis, cum
 templum primo omnium erat æ-
 dificatum , & quidem ideo , ut ibi
 convenirent ad sacrificandum &
 audiendum legem Domini. Nec
 dum, cum Esra convocasset popu-
 lum ad portam aquarum , erant
 initiati muri portæque turbis, sed
 solummodo ædificati : quippe in
 cap. 12: Neh. clausime habetur,
 quod

quod convenerunt levitæ Jero-
 solymam לְעִשּׂוֹת חַנְכָה ad faci-
 endum initiationem , quod & exse-
 cutioni datum esse manifestum est
 ex v. 20. וַיְתַהֲרוּ אֶת הַשְׁעִירִים
 וְאֶת הַחֲטָמָה וְאֶת הַמְּלֵבֶד & mundarunt
 (sacerdotes & levitæ) portas , וְ
 murum ; quomodo ergo convenerint,
 in locis profanis atque immundis,
 cum sanctiora essent , non video.
 Si quis fuisset aliquas plateas domus
 Domini dubitet , respondebimus per-
 inde nobis esse , an fuerint , vel
 minus ; רַחֲבָה enim juxta etymolo-
 giam non præcise plateam signifi-
 cat , sed generaliter omne quod
 latum est atque planum . Fuisset et-
 iam plateam Domus DEi adpareret
 ex Eze 40:9. וְשָׁבָו כָּל הַעַם בְּרוּחָב
 : בְּיוֹצֵא חַאלְהִיט : federuntque omnis
 populus in platea Domus Dei . Si
 in priori loco explicetur per
 D 4. plas

plateam, utique & in hoc explicandum est per idem.

§. 13.

Sed nec Porticus salomonis est ille locus, ubi מִגְרָן nostrum constitutum fuit, quamquam & populus turmatim eo confluxisse, nec non Servator Christus Joh. 10: 23. atque Apostoli Act. 3: 11. & 5: 12. ibi docuisse legantur, quam ignari partium Sanctuarii incongrue putant esse propylæum seu אֹולֶן quod multi porticum vocant. Nam מִגְרָן ostendimus situm huius in atrio Israëlis, hæc vero porticus in atrio gentium ad murum orientalem structa erat, ut Josephus docet in Ant. lib. 20: c. 8. cujus verba in latium sermonem versa a Clari. L' Emp. ita audiunt: erat porticus exterioris templi, profunda-

de valli imminens, proinde subnixa
 muris quadringentorum cubitorum, sa-
 xis quadratis constructa & valde can-
 didis, longitudo autem cujusque erat
 saxis cubitorum viginti, altitudo sex; o-
 pus Salomonis Regis. Multa conti-
 nent hæc verba, utpote, evertis
 templi primi, reliquis porticibus,
 hanc solam remansisse, & quod
 fuerit in prima templi (late sum-
 ta hac voce) regione, prima
 porticus orientalis, orientali valli
 eique profundissimæ imminens,
 quæ ipsa montem templi a monte
 oliveti dividebat, qualis quantaque
 ejus structura fuerit, præter auto-
 rem confirmat Marcus cap. 13: 1.
 ubi unus discipulorum Salvatorem
 his compellat verbis: *Magister, ad-*
spice quales lapides; forma scil. &
 magnitudo ipsos in admirationem
 rapiebat sui. Intrabatur in hanc
 per portam Susan sic dictam ab

effigie Metropoleos Persicæ ei insculpta in subjectionis signum, cum a captivitate Babylonica reduces templum Judæi restaurarunt; non confundenda porta Sulan cum ḥeārā leu speciosa Act. 3: 2, 10. quippe hæc ex atrio gentium in atrium mulierum patuit.

§. 14.

Cum Evangelistæ læpius trandant Servatorem Christum docuisse ē Tō iερō in templo, dispiciendum heic nobis, num & hoc מִגְדָּל nostrum suo adolescentu & doctrina honoraverit. Ubi notandum, per Tō iερὸν non semper intelligi templo stricte sic dictum, sed læpius interiora atria, & aliquando magnum illud, quod atrii gentium nomine venit & הַר הַבִּירָה sermonis dominus. Cum ergo Johannes in

cap. 8. memoriae prodit Christum
 in templo populum docuisse, ubi
 Pharisei ad eum adduxerunt mu-
 lierem in adulterio deprehensam,
 non alium locum designari creden-
 dum, quam atrium illud magnum
 & extimum, quandoquidem a Jo-
 sepho etiam hic locus vocatur *leges*
scil. primum, & quod impuris a-
 tria interiora, quæ *leges deuteronomii* nomen
 obtinent, adire fas non fuit: vid.
 L' Emp. ad Mid. c. 2: 4. 3: §. 3.
 Quod Marc 12: 41. legimus Sal-
 vatorem sedisse e regione gazo-
 phylacii, etiam in atrio gentium
 factum est. Etenim non aquis
 accepissent oculis, siccoque ut di-
 citur, pede præteriissent sacrorum
 antistites, si hoc in aliquo atriorum
 interiorum contigisset, siquidem
 docent *שׁוֹן וַיְשִׁבָּה כְּתֻרִין אֶל-*
לְמִלְחָמִים בֵּית רֹוד *quod non licet sedere*
in atrio nisi regibus familiae Davidis.

Non

Non quidem nos negamus Christum Regem jure & sacerdotem fuisse judæothum ; quippe qui ab ipsis judæis pro hoc erat agnitus & nomen ejus in templo Ierozolymitano catalogo sacerdotum insertum, teste Nobil. Peringsköld in Geneal., sed Salvator in doctorum Judæorum oculis semper, postquam adortus est munus docendi, quasi fides erat, ideoque eum pro eo, quod erat agnoscere noluerunt. Idem fert iudicium in loco alleg. E: Emp. de loco assignando nummulariorum mensis & vendentium cathedris Matth: 21: 12. Sane ista verba Christi ex Jesai. 56: 7. mutuata ad omnia loca sanctuarii, totum ejus circuitum, & quicquid ille complexus est, extendenda sunt : כְּבוֹד בֵּית יְהוָה תִּפְלֶת וּקְרֵב : nam domus mea domus precationis vocabitur ; quia omnia ora-

orationi & religioni consecrata erant. Nolumus autem ex dictis id inferre, quati non docuerit IESUS in atriis interioribus unquam: sed hoc saltem, quod loca allegata id non ostendant. Potius statuimus Dominum suæ domus ubi vis clementissime declarasse Auditoribus verum ædis sanctissimæ usum; adeoque & nostrum מגרן, seu יפה prout Rabbinis audit, forsitan aliquando in eum finem adscendisse.

§. 15.

Hujus augustissimæ domus Majestatis ac magnificentiae, quæ omnium oculos in se convertebat, in suique admirationem rapiebat, pristina vix ac ne vix quidem vestigia jam invenies. Titus namque Vespasianus, ut fere lippis &

tonsoribus notum est, justissimo
 DEI, horrendis sceleribus ad iram
 provocati, judicio, expugnavit,
 expilavit ac tandem solo æquavit,
 complementum prophetæ quon-
 dam Salvatoris vindicans. Post
 varias temporum mutationes, im-
 perium Romanorum, Persarum,
 Saracenorum, Turcarum, & Chri-
 stianorum, demum quasi in perpe-
 tua possessione Turcarum quievisse,
 cum a Cæsare Selim hæc loca
 capta Anno 1517. ditioni ejus suc-
 cubuere, videntur. Qui quoque
 antiquos imitaturi in monte Moria
 templum ædificarunt, quod ipsis
 Mosque, Mosis, aliis vero Salomo-
 nis templum vocatur. Hoc tam
 sancte colunt Turci, ut ne extre-
 mitates quidem ejus tangere Chri-
 stianis sub pœna capitis concessum
 sit. Externa ejus structura non
 sene ampla, neque alta quasi in
 for-

formam circuli coiens, ita tamen ut quasi octo essent latera quemadmodum in figuris æneis repræsentatur, quatuor habens portas juxta quatuor plagas mundi. Marmoreæ sunt columnæ, quibus tam vestibuli quam templi ipsius sustentatur tectum. In templo est suggestus & variis gradus in eum perducentes, quem supremus eorum judex adscendit pronunciatus, quæ ipsi pronuncianda ex rigore officii incumbunt. Sed quod summopere dolendum est, hæc amplissima ante hæc donorum Dei sedes nunc sub jugo Tyrannidis Muhamedanæ gemebunda anhelata DEO aversa, damnandisque superstitionibus referra.

§. 16.

Hæc erant pauca, eaque levia, quæ ex occasione וְנִזְרָעַ nobis in medium proferre licuit.

Eis

Estet quidem locus aliquid scriben-
di de primis suggestibus Christiano-
rum, sed quoniam rem prolixior-
orem fore videmus, quam angu-
stæ capere possunt pagellæ, relin-
quimus aliis. Priusquam autem
manum de tabula, preces, quas-
cunque pia mens concipere potest,
ad cœlum mittamus, deponentes eas-
dem coram folio Divinissimæ Ma-
jestatis, quarum summa hæc est:
Velit DEus T. O. M. Pater mis-
ericordiarum, in nostra patria tem-
pla in iisque ædificatos suggestus
sui gloriosissimi nominis Gloriæ
ampliandæ consecratos clementissi-
me sub umbra alarum suarum de-
fendere ac conservare, ut cœlestis
Doctrina intemerata in eis doceat-
ur ac audiatur, caritas unicum
Christianorum symbolum sine fu-
co exerceatur. Spiritum vero in-
dif-

differentisticum, atheisticum, enthusiasticum, fanaticum & pietisticum, qui, vel omnem Numinis metum eliminare satagit, vel somnia & divinæ post completum scripturæ canonem ja-
etitiat, mèreque mendacia sub larva pietatis propinat, procleri-
bere, supprimere & funditus
annihilare. Faxit D E U S ut ve-
ra doctrina indies majora at
que majora incrementa capiat,
quo nobis sermo auditus ad-
missus fidei prospicit, sicque
nos, qui credimus, in re-
quiem ingrediamur & tandem
coram D E O jubilantes Tri-

magium Angelorum ingemine-
mus: קדוֹשׁ קדוֹשׁ יְהוָה
מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כִּבְרוֹן:
Jes. 6. 3.

אָרוֹה לֵךְ אֱלֹהִים לְטוּמָה:

Neh. 13: 31.

*Ad Doctissimum Dominum
JOHANNEM NYLANDRUM,
Publice Differente.*

Ecce sumus canit*i* sacro gens nobilis
Ortu:
Hinc nisi quod san*ct*os deceat tentabimus,
Et quod
Muneris est nostri, leti curemus ubique.
Resistuis nobis suggestum, Docte Nylander,
Et laetus per agis, quidquid sic ereris bujus.
Resistuas opeo bene; felix resistuendo
Sis vovo: ad nutum semper tibi cuncta
cadant*g*.

Hæc pauca scribebat
LAUR. LITHOVIUS.

Til Herr RESPONDENTEN,

GWad är för nytt här hör*s*/ sen
Mars ut fält är drifven?
Jag tror en Pallas wän nu här
törs komma fram
Uti ett sådant rum/ der hedter och
ej skam/
Dem

Dem sig förtvarat väl/i fördom tid
är gifven.

En annan heder ser Er än / när
I fåvisa
I dag med allas frögd / hvad I
wid Sahla strand
Inhämitat / och at I hos ej i
Finneland
För någon annan få uppå Ert ar-
bet lijsa.

Til slut få duſtar jag / Her Landz-
man Er at winna
Det Er är täckt och kårt / samit
af de Muser få
En Lager = Krantz/ den mig tycks
Eder väl anstå /
När I til Helicon och Pindi full
Inart himma.

Således uttrade
sin fägnad /

CARL G. WERANDER.

Monsieur,

Nous ne pouvons que rendre des actions de graces à l' Eternel de ce qu'il luy a plu nous donner la paix, tant souhaité dans notre pauvre patrie, qui a été brûlé, ruiné, saccagé de fond en Comble ; mais malgré les injures du temps, & les suites tacheuses de la guerre ; nous commençons à respirer, et c'est avec plaisir, que l'on voit rassembler la jeunesse pour venir apprendre, dans notre fameuse Académie, les Sciences, qui ont été négligées tant d'années ; ainsi mon Cher amy, je vous félicite, non seulement de l'honneur que vous nous faites, de vouloir soutenir These sur une si belle matière ; mais encore de la gloire, que vous acquerez en ce que vous avez le privilège, d'être le premier, qui ait osé monter en chaire, pour faire preuve de son savoir. Je souhaite que ce soit pour la glo-

gloire de Dieu, & que vous puissiez parvenir au but, que vous vous êtes proposé; & je reste avec respect

Monsieur

Votre

Tres humble Serviteur,

JACQUES WJKMANN,

Nylandois.

Carissime Praeceptor.

Quemadmodum tibi, fidelissime Praeceptor, ex Dei praecipuo beneficio primo licet ascendere in Cathedram restauratae Academiae nostrae ad depositandum specimen Tyrocinii; ita meum est, tibi quævis faulta optare, velit Deus studia tua dirigere in gloriam nominis tui, cui tuorumque gaudium & utilitatem. Quod in signum humilis observantie, languida manu apponere debui. Tuos

Ad obsequia paratissimus,
DAN. JUSLENIUS.

D. F. D. NEP.

Cumiasucuinen ja hyvin
oppennut /

Herra J O H A N N E S
N Y L A N D E R,
Tämän oppenen työn ylistettävä
pä Coconpania.

Häwan tammist ainiansa /
Herra hänren omianja /
Edes tuopi tuftiäkin /
Waiwain alta waihiaingin.
Senpä sevatan vieläkin /
Että elä herra nytkin /
Toska autti armeifesta /
Puhdasit peri Pohjalaista /
Satti ilmei taattumahan /
Uder wanha usimahan.
Jlop' sijtä isoi meille /
Syndhi, Pohjan poikaisille /
Että armos ensimmäinen /
Oli omia Pohjalainen /
Toca peräst pöön pitkän /
Waiwaloisen wallan wärän /

Seisoī caunis Cathedrasa.

Tuwas Turun tuttawasa.

Siunateon sinua wieläkin

Enåttåmånn edenimåtkin /

Tarkoittaman tåkemimåtkin /

Ettås cosiox cohja saisit /

Lehti lakin laellesi /

Hywän hypän påälle pååsi.

Zoiwotan jur' totisesta /

Sydämestå syttymestå /

Rackaudest rüvvennesta /

Lähden thösi tåndellisen /

Opetuxens onnellisen /

Mind

Gösti Göstin Poica.

